

Vooroordelen tegenover Duitsers 'Duitsers, daar heb ik het niet zo op'

Toen Thomas Schullian (1964, Duitsland) een aantal jaren geleden op het Modelyceum in Amsterdam Duits ging geven, werd hij al snel geconfronteerd met vooroordelen die jongeren in Nederland hebben ten opzichte van Duitsers. Hij maakte een confronterende lessenserie. Hij wilde bereiken dat leerlingen zich bewust werden van hun vooroordelen en dat ze hun mening over Duitsers zouden kunnen nuanceren. De lessenserie is geschreven voor het mbo maar is zeker ook geschikt voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs.

Thomas Schullian

Nederlandse jongeren hebben tegenwoordig hopelijk een wat positievere mening over Duitsers dan in 1993 toen een grote meerderheid van de Nederlandse jongeren volgens het veelbesproken onderzoek van Instituut Clingendael een zeer negatief oordeel over Duitsers had. Alhoewel een discussie over Duitsers nog lang niet zonder emoties verloopt. Nederlandse jongeren reageren veelal vanuit vooroordelen, stereotypen en clichés. Om dat te veranderen, heb ik een lessenserie gemaakt met de volgende doelen:

- leerlingen werken met plezier tijdens deze lessen;
- leerlingen kijken kritisch naar het beeld dat ze van de Duitse cultuur hebben;
- leerlingen herzien hun vooroordelen;
- leerlingen krijgen oog voor de relatie tussen autochtonen en allochtonen in Duitsland en Nederland;
- leerlingen verbeteren hun schrijfvaardigheid door een Duitse brief te schrijven over gevoelens, meningen of ervaringen met betrekking tot het thema.

Vooraf

De lessenserie kost vier lessen en kunt u aanpassen aan uw eigen materiaal. De serie 'Vooroordelen tegenover Duitsers' wordt leuker en geloofwaardiger als er met Duitsers ook 'live'-contact is. Ik denk daarbij aan een studiereis, corresponderen met leerlingen van een Duitse school, het maken en versturen van een video over de eigen mening van Nederlanders over Duitsers en het leggen van contacten via e-mail. Ik weet dat dergelijke activiteiten veel tijd en voorbereiding vergen maar het loont de moeite.

Lesuur 1, deel I

Introductie - raden van het thema

Het is zaak dat de docent bij de start materiaal heeft om de leerlingen nieuwsgierig te maken. Wij gebruikten daarvoor de 'didactische peepshow'. De leerlingen moeten het thema van de lessenserie raden. Op een overheadprojector ligt een sheet met daarop een karton met een gat waardoorheen een detail van een cartoon te zien is. Al snel worden de getoonde onderwerpen in het Duits genoemd, zoals *der Strand*, *das Mädchen* en *die Schaufel*.

Te zien is uiteindelijk een zandkuil (*Sandburg* – kasteel) die Duitsers aan het strand hebben gebouwd en twee Nederlandse kinderen die bezig zijn deze af te breken. Tijdens mijn les ontstond al snel een discussie over de Duitser als vakantieganger. Een meisje, Fatima, vertelde over haar vakantie in Duitsland en meende dat er ook veel Nederlanders naar Duitsland reizen. Deze discussie helpt de leerling om zich bewust te worden van gedachten en gevoelens van anderen.

'Alle Duitsers eten worst en zijn dik'
(Petra)

Bij deze opdracht gaat het erom dat de leerlingen hun voorkennis activeren en dat zij nieuwsgierig gemaakt worden naar de inhoud van de lessenserie. Verder moeten de leerlingen iets vertellen over hun eigen ervaringen met Duitsers in Nederland of in het buitenland.

Lesuur 1, deel II

Video kijken

In de rest van het eerste lesuur kijken de leerlingen naar een video die eerst zonder geluid wordt getoond. Aan het begin van de video zien de leerlingen Duitse scholieren die zich in een klaslokaal als buitenlanders verkleeden. Daarna gaan de scholieren op een markt boodschappen doen om de reacties van marktverkopers op buitenlanders te kunnen filmen. De door de scholieren gemaakte video wordt in twee stukken getoond. De leerlingen

En ze hebben allemaal grote auto's (Fatima)

moeten op basis van de beelden voorspellen waarom de Duitse leerlingen zich hebben verkleed en wat zij daarmee wilden bereiken. Daarna volgt een discussie over mogelijke reacties van de verkopers op buitenlanders. Die waren verschillend: één verkoper was vriendelijk in tegenstelling tot een andere die de meisjes wegstuurde.

Vervolgens bekijken de leerlingen de video nog een keer, maar nu met geluid en controleren zo of hun voorspellingen kloppen.

Bij deze opdracht is het belangrijk dat de leerlingen de video eerst zonder geluid bekijken waarbij ze de activiteiten van de Duitse meisjes en jongens kunnen voorspellen. Bij de tweede keer verifiëren ze hun voorspellingen en beantwoorden de controlevragen. Bij verkeerde voorspellingen is het belangrijk om na te gaan wat de oorzaak van de verkeerde verwachting was. Bij deze opdrachten moeten de leerlingen leren voorspellend te luisteren (= luisterstrategie). Dat is iets anders dan opdrachten en vragen beantwoorden waarmee de docent(e) toetst of de leerling de tekst begrepen heeft.

Stuurvragen

1. Warum setzen die Mädchen Kopftücher und die Jungen Kappen auf?
2. Warum erwartest du das?
3. Wohin werden die verkleideten Schüler gehen?
4. Haben wir richtig getippt? Kreuze an!
 - Ja
 - Nein, woran hätten wir denken sollen?
5. Was machen die Mädchen und Jungen dort?
6. Was wird die Verkäuferin machen?
 - Sie sagt nichts
 - Sie ist unfreundlich
 - Sie ist freundlich
 - Sie schickt die Mädchen weg
7. Haben wir richtig getippt? Kreuze an!
 - Ja
 - Nein, woran hätten wir denken sollen?

Lesuur 2, deel I

Categoriseren van uitspraken

In het tweede uur moeten de leerlingen van zes uitspraken bepalen of het vooroordelen zijn of niet. Aan het einde van deze opdracht vindt een gesprek over vooroordelen plaats. Tijdens dit gesprek in mijn les had ik moeite de discussie geordend te laten verlopen, zo hoog liepen de emoties op. Een zeer geanimeerde gedachteuitwisseling ontstond bijvoorbeeld toen Fatima over haar Marokkaanse ouders in Nederland vertelde en vooroordelen noemde waarmee haar ouders en zijzelf wel eens te maken hadden. Ze verweet haar Nederlandse medeleerlingen dat Nederlanders te snel met een oordeel klaarstaan en dat ze door Nederlandse medeleerlingen af en toe ook gekwetst werd.

Bij de volgende opdracht moeten de leerlingen eerst nadenken over kenmerken van vooroordelen. Aan het einde van de opdracht wordt de leerlingen gevraagd een korte definitie en een voorbeeld van een vooroordeel op te schrijven. Bij deze opdracht kun je bijvoorbeeld het boek Nederlands-Duitse betrekkingen in cartoons gebruiken om materiaal over het thema bij de hand te hebben. Mijn ervaring is dat er over vooroordelen een uitgesproken mening bestaat en dat er snel een levendige discussie plaatsvindt.

'Ik ben in Duitsland geweest en ik vond het daar mooi met al die bergen en heuvels'
(Leonie)

Opdracht

Sind die Aussagen Vorurteile oder nicht?

1. Welcher Satz passt wohin?
 - Im Ausland wird man immer übers Ohr gehauen.
 - Manchmal verstehe ich die Deutschen nicht.
 - Ach, die arroganten Moffen.
 - Das Essen ist hier aber schlecht.
 - Im Ausland muss man aufpassen, dass man nicht zuviel bezahlt.
 - Das Essen ist hier anders als zuhause.

Äussert Vorurteil

(Beispiel)
Deutsche sind reich.

Äussert kein Vorurteil

(Beispiel)
Es gibt auch in Deutschland arme und reiche Menschen.

2. Was ist eigentlich ein Vorurteil? Schreibe auf Niederländisch eine kurze Definition auf und gib auch ein Beispiel.

Lesuur 2, deel II

Werken aan stereotypen met de cartoon Gallier

In de rest van het tweede lesuur moesten de leerlingen zich bewust worden waar de grenzen liggen tussen vooroordeel en stereotype. Dat is geen makkelijke taak, wat voor de een een vooroordeel is, is voor de ander een stereotype en omgekeerd. Daarom hebben wij voor een heel eenduidig voorbeeld van een stereotype gekozen. Over dit onderwerp is in de literatuur (Elliott 1978) veel informatie te vinden. Wij geven hier een beschrijving van een leeractiviteit die de leerlingen ervan bewust moet maken dat wij met z'n allen veel gebruik maken van stereotypes in de omgang met Duitsers, Belgen en andere nationaliteiten.

De leerlingen kijken naar een cartoon op de overhead-projector van Asterix en Obelix die op een wat slordige manier achter een Germaanse legercolonne aanlopen. De tekstjes van de zeven ballons zijn weggeklakt, de tekst ervan krijgen de leerlingen op papier (behalve de laatste uitspraak van de Germaanse commandant). De leerlingen matchen de zes teksten met de lege ballons. Het laatste ovaal blijft leeg en de tekst moet worden geraden. Aan het eind van deze activiteit raden de leerlingen vrij snel dat de Germaanse commandant de twee Galliërs tot de orde roept. De oorspronkelijke tekst luidt *Heh, ihr da, immer schön in der Reihe bleiben!* Er bestaan dus uitgesproken ideeën over de verschillen tussen de Galliërs (Fransen) en Germanen (Duitsers).

Na deze activiteit werd een discussie gevoerd die leidde tot een gesprek over de functie van stereotypes. Een leerling meende dat het belangrijk is om stereotypes te gebruiken omdat je zo duidelijk een beeld van andere volkeren kunt schetsen. Uiteindelijk kon ik de leerlingen duidelijk maken dat bij uitspraken zoals *'So sind sie, die Deutschen, Holländer etc...'* de verschillen en nuances van de andere nationaliteit over het hoofd worden gezien.

Lesuur 3, deel I

Fussball

In het derde lesuur kijken de leerlingen naar het begin van een voetbalwedstrijd tussen Nederland en Duitsland. Te zien is het moment voor de start van de wedstrijd tijdens het Europees kampioenschap 1988. De Nederlandse fans fluiten bij het spelen van het Duitse volkslied in tegenstelling tot de Duitse fans die tijdens het spelen van het Nederlandse volkslied rustig blijven. De leerlingen hebben ter oriëntatie eerst zonder geluid naar de video gekeken. Daarbij moeten ze mogelijke reacties van de fans voorspellen. Daarna kunnen de leerlingen horen hoe de fans reageren als de twee teams naar het volkslied luisteren.

Stuurvragen voordat de leerlingen het geluid hoorden

Schauen wir uns den Beginn eines Länderspiels ohne Ton an.

1. Was passiert am Beginn eines Länderspiels?
2. Was machen die holländischen Fans?
3. Was machen die deutschen Fans?

Stuurvragen bij de video met geluid

1. Was machten die Fans der Holländer und was machten die Fans der Deutschen? Was hast du gehört?
2. Hast du richtig getippt?
3. Wenn nicht, warum nicht?
4. Wie findest du das Verhalten der Deutschen und der Holländer?

Lesuur 3, deel II

Kerwin

In het tweede gedeelte van het derde lesuur kijken de leerlingen naar een videofilm waarop Duitse jongens en meisjes te zien zijn die een rouwlied zingen. Dan komt een beeld waarop een Turkse jongen voor een afgebrand huis staat. Deze brandstichting vond plaats in 1993 in Solingen. Daarbij kwamen verschillende mensen om het leven. De leerlingen krijgen een viertal vragen voorgelegd.

Stuurvragen bij de video

1. Warum singen die Kinder ein Lied?
2. Was macht dieser Junge beim Haus in Solingen?
3. Welcher Erinnerungen hat er beim Besuch der Unteren Wernerstrasse?
4. Glaubst du, dass in den Niederlanden auch so ein Mord passieren könnte? Wenn ja, warum? Wenn nein, warum nicht?

Daarna lezen de leerlingen een krantenartikel over de moord op een zwarte jongen, Kerwin Duinmeijer, in Amsterdam op 21 augustus 1983. De leerlingen krijgen weer een aantal vragen te beantwoorden.

Stuurvragen bij het artikel

1. Schau dir erst das Foto und die Überschrift an.
2. Wovon handelt der Text?
3. Hast du bei der Frage 4 richtig getippt? Wenn nein, woran hättest du denken sollen?
4. Kann sich so etwas noch einmal wiederholen?

Tussen de twee tekststukken hebben de leerlingen dus eerst voorspeld of in Nederland ook een racistische moord zou kunnen gebeuren.

De meningen in mijn klas waren verschillend: sommigen dachten dat er in Nederland ook brandstichtingen in huizen van buitenlanders zouden kunnen gebeuren maar niet zo vaak als in Duitsland. Anderen konden zich dergelijke gebeurtenissen in Nederland niet voorstellen.

Lesuur 4, deel I

Video uit Duitsland

In het laatste lesuur moeten de leerlingen hun mening opschrijven. Als er met een Duitse partnerschool wordt samengewerkt kan de tekst de vorm van een brief krijgen en daadwerkelijk naar Duitsland worden verstuurd. De motivatie van de leerlingen schiet omhoog als er sprake is van echte informatie-uitwisseling. Ook de video, fax of e-mail kunnen worden ingezet (over het opzetten van e-mail projecten zie Vries, 1998 en Corda, 1999).

Om de communicatie zo echt mogelijk te maken, heb ik gebruik gemaakt van een video uit Duitsland met drie interviews met scholieren (waarvan één zwarte jongen). Zij vertellen over hun ervaringen en verstandhouding met buitenlandse scholieren. Een vierde jongen vroeg de toeschouwers hun mening te geven over vooroordelen en gaf het adres en faxnummer van de school in Duitsland voor verder contact. Voor de leerlingen een oefening in luisterend begrijpen (aan de hand van stuurvragen).

Lesuur 4, deel II

Discussie over uitspraken

In het tweede gedeelte van dit lesuur bereiden de leerlingen in het Duits een brief voor over vooroordelen. Ze werken eerst alleen (circa 5 minuten), dan in tweetallen (5 minuten) en vervolgens in viertallen (maximaal 10 minuten). Door deze werkvorm kunnen de leerlingen problemen met en voordelen van samenwerkend leren ervaren. Om aan de leerlingen duidelijk te kunnen aangeven wat in de tekst moet komen te staan bewerken ze de volgende drie vragen eerst alleen. Daarbij moeten de leerlingen hun resultaten in trefwoorden opschrijven. Daarna moeten ze hun resultaten in tweetallen vergelijken. Tenslotte vergelijken zij de resultaten in groepjes van vier.

Wij geven hier drie uitspraken die dienen om de discussie te structureren. Bovendien kunnen deze vragen helpen bij het schrijven van de brief.

Schreibe erst in Stichwörtern auf, was du über folgende drei Aussprachen denkst. Hier die 3 Aussagen:

1. In den Ferien fahren viele Deutsche nach Holland. Warum mögen manche Holländer die deutschen Touristen nicht?

- Weil sie am Strand Burgen bauen.

- _____
- _____
- _____

2. Deutsche denken bei dem Stichwort Holland zuerst an Käse, Tulpen und Windmühlen. Holländer an Wurst und Bier. Warum ist solch eine Sicht falsch?

- Weil es noch mehr in den Ländern gibt.

- _____
- _____
- _____

3. Holländische Jugendliche, die deutsche Freunde haben, denken positiver über Deutschland. Warum ist das so?

- Weil Vorurteile abgebaut werden.

- _____
- _____
- _____

Arbeite mit deinem/deiner Nachbarn/Nachbarin zusammen.

Vergleiche eure Ergebnisse.

Welche Ergebnisse sind gleich?

Wo gibt es Unterschiede?

Wenn es Unterschiede gibt, woran liegt das?

Vergleiche eure Ergebnisse mit den Ergebnissen der anderen Gruppen. Beantworte dabei wieder folgende Fragen:

Welche Ergebnisse sind gleich?

Wo gibt es Unterschiede?

Wenn es Unterschiede gibt, woran liegt das?

Besprechen wir eure Ergebnisse in der Klasse.

Schreibt in Gruppen zu viert einen Brief (250 Wörter) über die Beziehung zwischen Holländern und Deutschen. Schreibt vor allem eure eigene Meinung. Es ist wichtig, dass ihr euch verständlich macht. Darum: Keine Angst vor ein paar Fehlern.

Epiloog

De uitkomsten van de lessenserie wil ik als volgt beschrijven: 'Ik heb de lessenserie al meerdere keren in de tweede klas gedraaid. Bij de eerste keer probeerde ik nog nauwkeurig de lessenserie te volgen zoals die hierboven is beschreven. Bij de tweede keer merkte ik al dat je bereid moet zijn van een te strakke structuur af te zien en de serie moet aanpassen aan de situatie. Het hangt erg af van hoe de klas reageert en wat voor vragen er naar voren komen. Ik heb bijvoorbeeld met de leerlingen geoefend hoe je in het Duits je mening kunt zeggen (*Ich finde, dass..., ich glaube, dass...*). Het is handig als je korte Duitse teksten met voorbeelden van vooroordelen tijdens een discussie kunt aanbieden. Soms willen de leerlingen eerst oefenen hoe je een lay-out van een brief moet maken. Omdat ik de lessenserie goed ken, kan ik nu wel snel reageren en de serie aan de lessituatie aanpassen. Het is immers de bedoeling dat het initiatief uit de klas niet de kop wordt ingedrukt. Het voornaamste is dat het tot een uitwisseling van ervaringen met Duitse leerlingen komt. Maar er waren ook klassen die aan een echte uitwisseling van ervaringen met Duitsers toch liever niet wilden beginnen. De uitkomsten per klas verschillen maar het feit blijft dat er veel over vooroordelen valt te zeggen.'

Zie voor de bijbehorende literatuurlijst pagina 45.